

ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๕๗

ISSN 1685 - 8530

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถาบันไทยศึกษา
๒. เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องไทยศึกษาสู่สังคม เพื่อความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมไทย

การเผยแพร่ เผยแพร่ปีละ ๔ ฉบับ

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา

ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาทิตย์ ทองทักษ์

รองผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา ฝ่ายบริหาร

อาจารย์ ดร. เปรม สวนสมุทร

รองผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฤทธิรงค์ จิวากานนท์

รองผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์

คณะผู้จัดทำ

ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์ รุ่งอรุณ กุลอ่าว

วาสนา ชันชนะ จันทิพย์ จำปาทิพย์งาม

ออกแบบปก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฤทธิรงค์ จิวากานนท์

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประชาสัมพันธ์และจัดส่งสมาชิก สายใจ คล้ายพุด

สำนักงาน

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาคารประชาธิปไตย - ราไพพรรณี ชั้น ๙

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน

กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๑๘ ๗๔๙๓ - ๕ โทรสาร ๐ ๒๒๕๕ ๕๑๖๐

ศูนย์ข้อมูลไทยศึกษา โทร. ๐ ๒๒๑๘ ๗๔๑๐

E-mail: thstudies@chula.ac.th

© ผู้สนใจบอกรับจดหมายข่าวสารไทยศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

สารผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา

เมื่อเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา สถาบันไทยศึกษาโดยโครงการวิวัฒน์ไทยศึกษานานาชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ENITS) ได้ร่วมมือกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา กระทรวงวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ จัดประชุมวิชาการระดับชาติเรื่อง “บุหงารำไป : ความหลากหลายและประสานกลมกลืนของวัฒนธรรมภาคใต้” ณ โรงแรมเซ็นทารา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สารไทยศึกษานับนี้จึงขอสรุปการประชุมครั้งนี้พร้อมสาระจากบทความวิชาการบางบทความมานำเสนอในหัวข้อความเคลื่อนไหวด้านไทยศึกษา

สำหรับคอลัมน์อื่นๆ ในสารไทยศึกษานับนี้ก็ยังคงอุดมด้วยสาระความรู้ เช่นเดิมและขอขอบคุณท่านผู้อ่านที่ส่งคำถามมาในคอลัมน์ถาม-ตอบปัญหาไทยศึกษา หากท่านผู้อ่านมีข้อคิดเห็นประการใด โปรดแจ้งที่ E-mail: thstudies@chula.ac.th สุดท้ายนี้ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ติดตามผลงานของสถาบันไทยศึกษามาโดยตลอด

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

หน้า

สารผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา

ถาม - ตอบปัญหาไทยศึกษา

๕

ความเคลื่อนไหวด้านไทยศึกษา

การประชุมวิชาการระดับชาติ “บุหงารำไป”

๑๐

การทำเครื่องคร่ำทอง - เงิน

๑๗

พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒๔

การสื่อสารโทรคมนาคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒๙

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถาม - ตอบปัญหาไทยศึกษา

สืบเนื่องจากสภาวะอากาศที่อบอ้าวในเวลานี้ บางท้องที่เกิดสภาพแห้งแล้ง เพราะฝนไม่ตกตามฤดูกาล แต่บางท้องที่ต้องประสบภัยพิบัติจากวาตภัยอย่างรุนแรง ความร้อนของอากาศทำให้หลายท่านปรารถนาให้ฝนตกอย่างชุ่มฉ่ำ นำไปสู่คำถามจากท่านผู้อ่านว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ราษฎรมีอาชีพทำไร่นากันเป็นส่วนใหญ่ ฝนฟ้าที่ตกต้องตามฤดูกาลจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นยิ่ง แล้วเรามีวิธีการหรือความเชื่อใดบ้างที่อาจมีส่วนช่วยให้ฝนตกได้ดังความต้องการ สารไทยศึกษาฉบับนี้จึงได้ค้นคว้าหาข้อมูลมาช่วยไขปัญหาดังนี้

การจะควบคุมธรรมชาติให้เป็นไปตามความต้องการของมนุษย์เป็นเรื่องที่ทำได้ยากแต่บรรพชนของเราโดยเฉพาะผู้มีอำนาจทางการปกครองได้พยายามหาวิธีที่เป็นรูปธรรมเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่อาณาประชาราษฎร์ด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งมีทั้งแบบหลวงและแบบราษฎร์

การจัดพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญซึ่งกระทำกันในเดือนหก ก็เป็นพิธีกรรมของหลวงที่จัดขึ้นตามแนวคิดนี้โดยเป็นธรรมเนียมมาแต่โบราณว่าพระมหากษัตริย์จะทรงแรกนาเพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นกำลังใจแก่ราษฎรในการทำนา เพื่อให้บ้านเมืองมีข้าวที่อุดมสมบูรณ์เพียงพอแก่การบริโภคของคนทั้งประเทศ ไม่เพียงเท่านั้นยังมีการสร้างพระพุทธรูปเพื่อบูชาให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ก็เป็นเรื่องที่ทำกันมาแต่โบราณแล้วด้วย นั่นคือ “พระคันธารราษฎร์”

ภาวะฝนแล้งเป็นเรื่องที่ไม่พึงปรารถนาของคนทุกยุคทุกสมัย เมื่อครั้งพุทธกาลได้เกิดเหตุการณ์ภัยแล้งครั้งรุนแรงขึ้นปรากฏในวาริชาดกว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวันวิหาร เมืองสาวัตถี ได้เกิดฝนแล้ง ประชาชนขาดน้ำกินน้ำใช้ประสบความเดือดร้อนมากมาย พระพุทธองค์ทรงเรียกผ้าชุบสงฆ์ พระอานนท์ เอาชายข้างหนึ่งพาดอังสะ ข้างหนึ่งปิดพระวรกาย พระหัตถ์ขวายกขึ้น พระหัตถ์ซ้ายหงาย เพื่อเรียกและรองรับน้ำฝน ทันใดนั้นฝนก็ตกลงมาอย่างหนัก ความเดือดร้อนอันเกิดจากความขาดแคลนนํ้าจึงผ่อนคลายลงไป เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นที่มาของการสร้างพระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์หรือปางขอฝน เป็นพระพุทธรูปยืนหรือนั่ง ทรงผ้าอุทกสภาฏ พระหัตถ์ขวายกขึ้นกวัก แสดงอาการขอฝน พระหัตถ์ซ้ายหงาย

วางบนพระเพลา พระพุทธรูปปางนี้สร้างครั้งแรกที่เมืองคันธาระราว พ.ศ. ๔๐๐ โดยพระเจ้ามิลินทราชผู้ครองเมือง

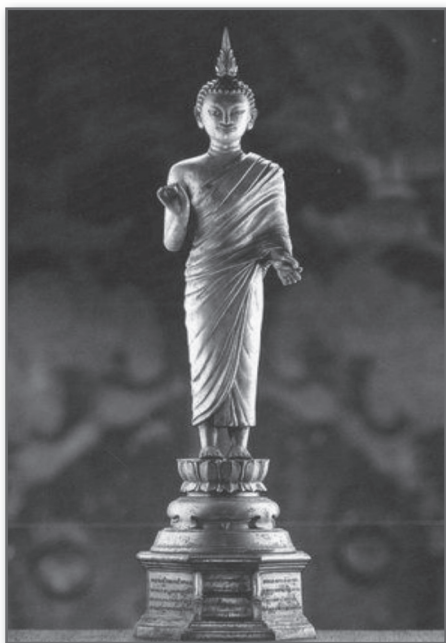
ในประเทศไทยมีการสร้างพระคันธารราษฎร์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงคิดค้นและคัดเลือกพุทธอิริยาบถต่างๆ ตามเรื่องที่มีในพุทธประวัติ รวม ๔๐ ปาง ซึ่งหนึ่งในนั้นมีปางคันธารราษฎร์ด้วย และให้ถือเป็นพระประจำเดือน ๕ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์ในลักษณะประทับยืน ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่หอสุราลัยพิมานในพระบรมมหาราชวัง

อนึ่ง คำว่าพระคันธารราษฎร์ ยังหมายถึงพระพุทธรูปที่ชาวคันธาระ สร้างขึ้นไว้บูชาเรียกว่า ศิลปะแบบคันธารราษฎร์ มีรูปลักษณะเหมือนมนุษย์ธรรมดา พระพักตร์คล้ายเทวรูปกรีก มีพระอุณาโลมระหว่างพระขนง พระเกศายาวสลวยเกล้าเป็นรูปทรงสูง ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นพระเกตุมาลา มีรัศมีเป็นประภาณทลเป็นวงกลมอยู่ข้างหลัง มีกล้ามเนื้อนูนเห็นชัด จีวรทำเหมือนเสื้อคลุมชาวโรมัน จำหลักกลีบผ้ามีรอยย่นเหมือนจริง พระพุทธรูปศิลปะแบบคันธารราษฎร์มีทั้งหมด ๙ ปาง คือ ปางสมาธิ ปางมารวิชัย ปางปฐมเทศนา ปางอุ้มบาตร ปางประทานอภัย ปางประทานพร ปางยมกปาฏิหาริย์ ปางลีลา และปางปรีณิพพาน

ในพระราชพิธีพืชมงคลมีการอัญเชิญพระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือว่าสามารถลดบั่นตาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลมาร่วมในพระราชพิธี ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม การนำพิธีสงฆ์เข้ามาในพระราชพิธีจรดพระนังคัลเริ่มเป็นครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่แยกเป็นอีกพิธีหนึ่งต่างหากเรียกว่าพืชมงคล พระคันธารราษฎร์ที่อัญเชิญมาร่วมในพระราชพิธี ในสมัยนั้นมีพระคันธารราษฎร์ประทับนั่ง ประทับยืนกาไหล่ทอง และพระคันธารราษฎร์อย่างพระชนมพรราชาเงิน ในปัจจุบันนอกจากจะมีพระพระคันธารราษฎร์ดังกล่าวแล้ว ยังอัญเชิญพระพุทธรูปภูมาชัยวัฒน์ รัชกาลปัจจุบัน พระพุทธรูปคันธารราษฎร์ของรัชกาลที่ ๑ พระพุทธรูปปางสมาธิทรงภavana ให้ต้นข้าวงอกงามรอบพุทธบัลลังก์ ซึ่งรัชกาลที่ ๑ ทรงสร้าง พระชัยนวโลหะ ของรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ พระคันธารราษฎร์ขอฝนแบบจีน พระบัวเข็ม เทวรูปพระพลเทพ พระโค

อุศุกราช ตั้งบนม้าหมู่ ในธรรมาสน์ศิลาหน้าฐานชุกชี พุทธบัลลังก์บุษบกพระพุทธรูป
มหายานฉันทนูปมากร ใต้ธรรมาสน์ศิลาดั่งกระบุงทอง กระบุงเงินอย่างละคู่ บรรจุ
ข้าวพันธุ์ดีที่เป็นของพระราชทานจากนาทดลองและถุงบรรจุพันธุ์พืชต่างๆ

ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารเป็นความปรารถนาของคนในสังคม
ทุกประเทศ เพราะการอยู่ดีมีสุขของประชาคม ย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขและความ
ปรองดองกัน ยิ่งในสังคมเกษตรอย่างสังคมไทย การเพิ่มพูนผลผลิตเป็นเรื่องที่สำคัญ
การอาศัยพัฒนาการทางเทคโนโลยีและระบบชลประทานที่ทันสมัยอาจมีส่วนช่วยได้
มาก แต่พิธีกรรมต่างๆที่สร้างขึ้นเพื่อบวงสรวงบูชาสิ่งที่คิดว่ามีอิทธิฤทธิ์อำนาจ สามารถ
ดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ได้ ดังเช่นการบูชาพระคันธารราษฎร์ ก็ยังคงมีอยู่
คู่กันไป เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นมงคลแก่คนในสังคมและสิ่งที่เกี่ยวข้องจน
กลายเป็นวัฒนธรรมไทย หรือวิถีชีวิตของคนไทย เช่นที่เป็นอยู่

ความเคลื่อนไหวด้านไทยศึกษา การประชุมวิชาการระดับชาติ “บุหงารำไป : ความหลากหลายและประสานกลมกลืน ของวัฒนธรรมภาคใต้”

เมื่อวันที่ ๘ - ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ โครงการวิวัฒน์ไทยศึกษานานาชาติ เพื่อการพัฒนาสังคม (ENITS) สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา กระทรวงวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ จัดประชุมวิชาการระดับชาติเรื่อง “บุหงารำไป : ความหลากหลายและประสานกลมกลืนของวัฒนธรรมภาคใต้” ณ โรงแรมเซ็นทารา หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

การจัดประชุมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคใต้และเพื่อการพัฒนาและขยายเครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการไปยังนักวิชาการและนักวิจัยท้องถิ่น มีผู้เข้าร่วมราว ๑๕๐ คน

บทความวิชาการที่วิทยากรจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอมีหลากหลาย เช่น ความหลากหลายและประสานกลมกลืนของภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ โดย รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์ และอาจารย์ ดร.นันทัส ทองช่วย จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ บุหงารำไป : พัสตราภรณ์แห่งนครทักษิณโดยอาจารย์ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ จากสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และพหุวัฒนธรรมภาคใต้ในมิติภูมิรัฐศาสตร์ โดยศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น

เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้ความรู้จากการประชุมครั้งนี้จึงขอถ่ายทอดย่อบทความทางวิชาการบางเรื่องมานำเสนอ ดังนี้

ภาษาชนกลุ่มชาติพันธุ์ภาคใต้
รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ภาคใต้ของประเทศไทยมีลักษณะพื้นที่เป็นคาบสมุทรทอดตัวยาวเหนือ - ใต้ ครอบคลุม ๑๔ จังหวัด มีเนื้อที่ประมาณ ๗๑,๑๙๕.๙๑ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๖ ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีภูมิอากาศที่ร้อนชื้น มีมรสุมพัดผ่านตลอดปี บริเวณนี้จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีมนุษย์อยู่อาศัยมาแล้วในสมัยหิน จากที่ภาคใต้มีมหาสมุทรขนาบทั้งสองฝั่งตะวันออกและตะวันตกทำให้ภาคใต้มีบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองท่าค้าขายทางทะเล ประกอบกับพื้นที่ภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดภูเก็ต ระนอง และพังงาอุดมไปด้วยแร่ดีบุก จึงมีชาวจีน อินเดีย สิงหล ทมิฬ อาหรับ มลายู เข้ามาติดต่อตั้งหลักแหล่งค้าขายตามท่าเรือชายฝั่งจนกระทั่งพัฒนาเป็นชุมชนใหญ่ ปัจจุบันในภาคใต้แม้ว่าจะมีเนื้อที่ไม่กว้างใหญ่และแม้ว่ามีประชากรอาศัยอยู่เพียงประมาณเก้าล้านคน แต่ภาคใต้เป็นบริเวณสำคัญที่น่าสนใจและนศึกษาภาษาอย่างมากบริเวณหนึ่ง เนื่องจากประชากรเหล่านี้ต่างชาติพันธุ์ต่างภาษาอาศัยปะปนกันอยู่ และมีตระกูลภาษาที่สำคัญซึ่งอยู่ใกล้ชิดและต่างก็ถ่ายทอดให้แก่กันและกันอยู่ถึง ๔ ตระกูล รวม ๑๑ ภาษา และยังมีภาษาย่อยอีก ๑๐ ภาษา ได้แก่ **ภาษาตระกูลไท** (Tai language family) มีผู้พูดถึงร้อยละ 96 ของประชากรในภาคใต้ ภาษาตระกูลไทมีภาษา ๓ ภาษา คือ ภาษาไทยถิ่นใต้ ซึ่งจำแนกออกได้ ๓ภาษาย่อย คือ ภาษาไทยถิ่นใต้ กลุ่มนครศรีธรรมราช ภาษาไทยถิ่นใต้กลุ่มไชยา และภาษาไทยถิ่นใต้กลุ่มตากใบ สำหรับภาษาไทยถิ่นใต้กลุ่มนครศรีธรรมราชและภาษาไทยถิ่นใต้กลุ่มไชยามีผู้พูดรวมกันถึงร้อยละ ๙๓ ส่วนภาษาไทยถิ่นใต้กลุ่มตากใบมีผู้พูดเพียงร้อยละ ๑ นอกจากนี้ก็มีภาษาไทยกลางมีผู้พูดเกือบร้อยละ ๒ และภาษาไทยอีสานไม่ถึงร้อยละ ๑

ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน (Austronesian language family) มีผู้พูดร้อยละ ๓ มี ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษามลายู ซึ่งจำแนกออกได้ ๓ภาษาย่อย คือ ภาษามลายูถิ่นปัตตานีที่มีผู้พูดมากที่สุดและมีบทบาทสำคัญด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การปกครอง ภาษามลายูถิ่นนครศรีธรรมราช และภาษามลายูถิ่นบ้านควน อำเภอมืองจังหวัดสตูล ซึ่งภาษาถิ่นบ้านควนนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษามลายูมาตรฐานมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีภาษาอูรักละไวและภาษามอเก้สิน/มอเก้นที่มีผู้พูดไม่ถึงร้อยละ

๑ ซึ่งพบแถบจังหวัดภูเก็ต ระนอง พังงา กระบี่ สตูล ตรัง **ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก** (Austroasiatic language family) มีผู้พูดไม่ถึงร้อยละ ๑ มี ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษากลุ่มอัสเลียนที่พบบริเวณเทือกเขาบรรทัดแถบจังหวัดสตูล พัทลุง ตรัง และเทือกเขาสันกาลาคีรีแถบจังหวัดยะลาและนราธิวาส ภาษากลุ่มอัสเลียน แบ่งออกได้ ๔ ภาษาย่อย คือ ภาษาแต้เนี้ยน ภาษาแตตะ ภาษายะฮาย และภาษากันชิว นอกจากนี้ก็มีภาษามอญที่พบแถบจังหวัดชุมพรและจังหวัดสุราษฎร์ธานีและภาษาเขมรซึ่งเป็นภาษาพลัดถิ่นของแรงงานชาวเขมรจำนวนมากทั่วภาคใต้ **ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต** (Sino-Tibetan language family) มีผู้พูดไม่ถึงร้อยละ ๑ มี ๒ ภาษา ได้แก่ ภาษาจีนซึ่งกระจายอยู่ทั่วภาคใต้ ที่มีจำนวนมาก เช่น จีนฮกเกี้ยน จีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนไหหลำ และเปอรานากันหรือจีนช่องแคบซึ่งพบมากที่จังหวัดภูเก็ต นอกจากนี้ก็มีภาษาพม่าซึ่งเป็นภาษาพลัดถิ่นของแรงงานชาวพม่าจำนวนไม่น้อย ไปกว่าแรงงานชาวเขมรที่เข้ามาทำงานทั่วภาคใต้เช่นเดียวกัน

การประชุมวิชาการครั้งนี้กล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ทุกประการ อีกทั้งยังทำให้เกิดความร่วมมือทางวิชาการ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ของไทย การสร้างสรรค์สังคมหรือชุมชนที่อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ตลอดจนส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมในภูมิภาคเพื่อเตรียมพร้อมก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ ที่จะถึงนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตวัฒนา
ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กล่าวเปิดการประชุม

การเสวนาวิชาการ : ความหลากหลายและ
ประสานกลมกลืนของภาษาและวรรณกรรม
ท้องถิ่นภาคใต้

รองศาสตราจารย์ ดร.สุเนตร ชุตินธรานนท์
ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปาฐกถาเรื่อง บุหลนรำไไ :
ความหลากหลายและประสานกลมกลืน
ของผู้คนและวัฒนธรรมในน่านน้ำทะเลใต้

ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถ่ายภาพร่วมกับวิทยากร

บรรยายภาคการประชุมวิชาการ
“บุหงารำไป : ความหลากหลายและประสาณ
กลมกลืนของวัฒนธรรมภาคใต้”

การแสดง
พัสดราภรณ์แห่งนครทักษิณ

พัสดราภรณ์แห่งนครทักษิณ

การแสดงการแต่งกายด้วยผ้าทอมือตามความนิยมไทยโบราณภาคใต้

รูปแบบการแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองของชาย - หญิง

นักศึกษาผู้แสดงแบบการแต่งกายไทยโบราณภาคใต้

ผู้เข้าร่วมฟังการประชุมวิชาการมาจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ

การทำเครื่องคร่ำทอง - เงิน

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์*

เครื่องคร่ำทอง - เงิน เป็นงานทางหัตถกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นงานประณีตศิลป์ชั้นสูง เพราะกระบวนการในการสร้างสรรค์งานประเภทนี้ต้องอาศัยฝีมือช่างที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในการทำแบบอย่างและลวดลายเป็นอย่างดี และมีความวิริยะอุตสาหะจึงจะสร้างเครื่องคร่ำทอง - เงิน ให้สำเร็จได้อย่างมีคุณค่า

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของเครื่องคร่ำทอง-เงิน ไว้ว่า คร่ำเงิน คือ การเอาเงินฝังเป็นลวดลายลงในโลหะ คร่ำทอง คือ การเอาทองฝังเป็นลวดลายลงในโลหะ จากคำอธิบายนี้ถ้าจะกล่าวโดยกระบวนการทำอย่างละเอียดก็คือ การตกแต่ง ประดับเครื่องใช้ เครื่องอาวุธ เป็นต้น ที่มักทำด้วยเหล็กโดยฝังเส้นลวดทองหรือเงิน ทำให้เป็นลวดลายต่างๆ ติดบนผิวโลหะอย่างถาวร งานลักษณะนี้มักพบในงานลวดลายตกแต่ง หอก ดาบ ง้าว ปืนคาบศิลา ปืนนกสับ กรรไกร มีดโกน มีดผ่าหมาก หัวไม้เท้า ขอส้าง เป็นต้น

ความเป็นมาของงานหัตถศิลป์ประเภทนี้เป็นงานทางศิลปะที่มีมาช้านาน เห็นได้จากหลักฐานพระอัยการว่าด้วยกฎหมายตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า

“...อนึ่งลูกขุนหมื่นทั้งปวง แต่นาสามพันถึงนาพันหกร้อย ถ้าขี่ม้าและเครื่องม้าผัดอัยการ คือ หมอนอาบนและเครื่องม้าน้ำทองดวงคร่ำถมยาดำ ไหมอัยการ ขุนม้า...”

ผลงานหัตถศิลป์ประเภทนี้ในสมัยอยุธยา ไม่หลงเหลือหลักฐานให้ศึกษาภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ อย่างไรก็ตามในจำนวนชาวกรุงศรีอยุธยาที่อพยพหลบหนีภัยสงครามมาตั้งหลักแหล่งที่พุกออาศัยทางฝั่งธนบุรีและกรุงเทพฯ

* จากบทวิทยุออกอากาศในรายการวิทยุไทยศึกษาใน สารະไทย (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

ก็มีบรรดาช่างหัตถกรรมด้านต่างๆ รวมอยู่ด้วย เมื่อมาตั้งหลักแหล่งบ้านเรือนแล้วก็ประกอบอาชีพตามความถนัดของตนตามเดิม งานประเภทเครื่องคร่ำทอง-เงินก็เช่นเดียวกัน ตัวอย่างของผลงานประเภทนี้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น เครื่องกุกุรภัณฑ์ บางองค์ เครื่องราชูปโภค เครื่องศาสตราวุธต่างๆ เป็นต้น ล้วนเป็นงานเครื่องทอง-เงินที่มีความประณีต สวยงามมีคุณค่าทางศิลปะ ในส่วนเครื่องคร่ำทอง-เงิน ที่เป็นของใช้ของราษฎรมีปรากฏหลักฐานในบททำขวัญโกนจุกแต่โบราณว่า

“...มีดกรโกไรไฟพานลั้มฤทธิ์รื่อง	ปักแวนทองเทียนติดแวน
ใบพลูคะแนนขวดน้ำมันหอม	ออกสะพรั่งพร้อมบนเตียงพระ
กระบี่ ดาบวางระตะบันโดแก้ว	เป็นถ้องแถวล้วนดาบญี่ปุ่นคร่ำ
ด้ามทองทาพื้นคร่ำจำหลักเป็นลายนอก	ผูกพวงหอกกรอบทองถม
ขอคร่ำด้ามกลมนั้นไว้กลาง	ไล่เขนผูกข้างเป็นคู่ๆ...”

งานเครื่องคร่ำทอง - เงิน จัดว่าอยู่ในความนิยมทั้งในส่วนราชการและสามัญชนที่มีกำลังทรัพย์พอจะจ้างช่างทำเครื่องทอง-เงิน ไว้สำหรับใช้สอย งานช่างหัตถศิลป์ประเภทนี้มีขีดจำกัดที่จำนวนช่างที่มีความสามารถน้อย กระบวนการสร้างสรรค์ก็ต้องทำด้วยความประณีต เป็นงานฝีมือละเอียดใช้เวลาาน ค่าแรงค่าฝีมือย่อมสูง ดังนั้นผลผลิตของงานประเภทนี้จึงมีจำนวนไม่มาก นอกจากของใช้ในราชการ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว งานหัตถศิลป์ประเภทนี้หายไปจากความนิยมทั้งส่วนราชการและราษฎรทั่วไป มาสมัยหลังสงครามเอเซียบรูพา คนไทยส่วนมากแทบไม่รู้จักงานหัตถศิลป์ประเภทนี้เสียแล้ว จนเกือบสูญหายไป ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ รัชกาลปัจจุบัน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษขึ้น เนื่องจากทรงมีพระราชปรารภว่าประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติมาก มีศิลปวัฒนธรรมที่งดงามมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงทรงมีพระดำริจะฟื้นฟูสิ่งเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ต่อการครองชีพของประชาชนโดยส่งเสริมให้ประชาชนผู้มีอาชีพหลักในการทำมาทำไร่ทุกภาคมีอาชีพเสริมจากอาชีพเกษตรกรรม พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมูลนิธิขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ และทรงรับเป็นองค์ประธานมูลนิธิ และให้อยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์

ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชปราชญ์ถึงงานหัตถศิลป์ประเภทเครื่องคร่ำทอง-เงิน ที่ปัจจุบันหมดความนิยม และช่างผู้ชำนาญก็มีจำนวนน้อยลงไปทุกที จึงทรงพระราชดำริว่างานนี้มีความสำคัญ สมควรฟื้นฟูเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมให้คนทั่วไปรู้จัก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสาะหานายช่างที่มีความรู้ ความสามารถ และมีมือทางด้านนี้มาฟื้นฟูวิชาชีพ โดยจัดให้มีการสอนและฝึกหัดแก่นักเรียนอาชีพในโครงการส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ปัจจุบันมีช่างคร่ำทอง-เงินที่เรียนสำเร็จแล้วถึง ๔ คน

วิธีการทำเครื่องคร่ำทอง-เงิน เริ่มจากการเตรียมวัสดุที่จะคร่ำให้เป็นลวดลายทองคำหรือเงิน ซึ่งเอามาทำเป็นเส้นลวดขนาดเล็กโดยวิธีที่เรียกว่า “ชักลวด” วิธีทำคือ ต้องตีเงินหรือทองให้เป็นแท่งกลมๆ ขนาดยาวอย่างแท่งดินสอ ตีต่อไปให้เล็กและยาวเสมออุ้งปง จึงนำมาเข้าเลียดเพื่อชักให้เป็นเส้นลวด (เลียดเป็นอุปกรณ์สำหรับชักลวดทำด้วยเหล็กกล้าเป็นแผ่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีรูขนาดต่างๆ กัน เจาะรายเรียงเป็นระเบียบในหน้าเลียด) เมื่อจะชักลวดก็เอาเลียดไปติดตั้งตรงปลายด้านหนึ่งของผ้าชักลวดเอาทองคำหรือเงินที่ตีเป็นแท่งยาวไปแล้วสอดเข้าไปในรูบนหน้าเลียด ให้ปลายสอดไปโผล่อีกด้านหนึ่ง จึงใช้คีมปากกาจับตรงปลายแท่งทองคำหรือเงินให้แน่น แล้วหมุนกว่านที่อยู่ปลายผ้าชักลวดอีกด้านหนึ่งมีสายพานรั้งคีมปากกาจับปลายแท่งทองคำหรือเงินนั้นชักดึงแท่งโลหะดังกล่าวให้รีดรีดตัวเล็กลงเท่าที่ขนาดรูในหน้าเลียดบังคับ จนรอดพ้นรูเลียด ทำเช่นนี้โดยเปลี่ยนขนาดรูให้เล็กลงตามลำดับ ก็จะได้เส้นลวดขนาดเล็กและยาวตามความต้องการ

การทำคร่ำทอง - เงิน ก็ต้องอาศัยเครื่องมือ เหมือนช่างโลหะรูปพรรณประเภทอื่นๆ เครื่องมือที่สำคัญ คือสว่านกัดสักพื้น ทำด้วยเหล็กกล้าเป็นแท่งสี่เหลี่ยมใหญ่ประมาณ ๘ - ๙ เซนติเมตร ปลายข้างหนึ่งตีให้แบนแล้วตัดปลายตรง ลับให้คม ส่วนนี้เรียกว่าปากสว่าน ส่วนปลายอีกด้านหนึ่งตัดตรงสำหรับรับค้อนที่ใช้ตอกตี สว่านกัดอีกอันหนึ่งคือสว่านกัดเล็บมือ เหมือนสว่านกัดสักพื้น แต่หน้าเล็กกว่าเพื่อใช้ในที่ที่ต้องการขนาดเล็กลง นอกจากนี้ยังมีค้อนใช้ตอกสว่าน กรรไกรใช้ตัดเส้นลวดทอง-เงิน เหล็กเหยียบปลายทำด้วยเหล็กเป็นแท่งเหลี่ยม ปลายด้านหนึ่งใช้เหยียบทำให้หน้าเรียบเล็กลงแล้วตัดตรงส่วนปลายที่ใช้รับข้อก็ทำให้เป็นหน้าตรงเช่นเดียวกัน และ

มารองคร่ำ เป็นไม้ขนาดเล็กมี ๔ ขา ยาวประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ใช้สำหรับ
รองรับสิ่งของที่จจะมากำหนดต่อไป

กระบวนการในการคร่ำนั้น ขั้นแรกต้องปรับผิวหน้าสิ่งที่จะคร่ำให้เรียบ
โดยใช้กระดาษทรายน้ำทำความสะอาดให้หมดสนิม หมดน้ำมัน จึงทำการสกัดล็กพื้น
เพื่อให้พื้นผิวหยาบ หรือที่เรียกว่า “ผิวฟู” กระบวนการในการสกัดล็กพื้นมี ๒ ขั้นตอน

๑. ล็กหนัก ใช้ล็กสกัดล็กพื้นตอกลงไปค่อนข้างแรง ทำให้เกิดร่องล็กทำกลับ
กลับมา ๔ ขั้นตอน คือล็กในแนวตั้งตอนหนึ่ง ล็กทับลงแนวเฉียงทางซ้ายและล็กทับ
แนวเฉียงทางขวา สุดท้ายล็กเป็นแนวขวางให้ทับบริเวณที่จะคร่ำ

๒. ล็กเบา คือ ล็กเป็น ๔ ขั้นตอนเช่นกัน โดยล็กทับลงบนรอยที่ล็กหนัก
ไว้แล้วเพื่อให้ผิวฟูขึ้นเกาะเส้นลวดทองหรือเงินให้ติดแน่นต่อไป

การคร่ำคือ การเอาเส้นลวดหรือเงินอย่างใดอย่างหนึ่ง วางลงให้เป็นลวดลาย
บนสิ่งที่จะคร่ำใช้เล็กเหยียบลายตอกย้ำเส้นลวดที่วางไว้ให้อัดติดตัวให้แน่นลงไปกับ
ผิวหยาบ ๆ จนหมดลายที่วางไว้ จึงใช้ค้อนตีไล่หน้าลวดลายให้เรียบ เรียกว่า วาดลาย
ขั้นตอนสุดท้ายคือการขัด โดยใช้กระดาษทรายน้ำผิวละเอียดขัดบนผิวแต่เบาๆ พอให้
หน้าลวดลายเรียบพอเนียนมือและผิวขึ้นมันวาวเป็นเสร็จการคร่ำ

กล่าวได้ว่างานประเภทนี้ในโครงการส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษนี้ได้รับการ
เผยแพร่ในหลายโอกาสเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์งานด้านหัตถศิลป์ อีกทั้งยังสร้าง
ช่างผู้ชำนาญขึ้นมาทดแทนได้ด้วย

พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช*

พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งที่เป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนทั่วราชอาณาจักร ใครได้มาจังหวัดนครศรีธรรมราชแล้วควรหาโอกาสไปนมัสการบูชาพระบรมธาตุเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว จนเกิดเป็นประเพณีการนำสิ่งของมีค่าไปถวายเป็นเครื่องสักการะบูชาพระบรมธาตุ หรือที่เรียกกันว่า “บูชาพระธาตุ”

ประวัติความเป็นมาของพระบรมธาตุเจดีย์ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทำให้สันนิษฐานได้ว่า พระบรมธาตุเจดีย์แห่งนี้สร้างขึ้นก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาหลายร้อยปีและมีการสร้างเสริมองค์ประกอบอื่นๆ รวมทั้งการบูรณปฏิสังขรณ์อย่างต่อเนื่องหลายครั้ง

องค์พระบรมธาตุเจดีย์ที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นทรงโอคว่ำหรือระฆังคว่ำถูกสร้างขึ้นครอบหีบองค์เดิมที่อยู่ภายในซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุปากของระฆังติดกับพื้นกำแพงแก้ว ที่มุมกำแพงแก้วมีเจดีย์พระบรมธาตุจำลองประดิษฐานอยู่ทั้ง ๔ มุม ยอดองค์พระเจดีย์หุ้มด้วยทองคำมีเครื่องสักการะบูชาประดิษฐ์ขึ้นเพื่อถวายสักการะพระบรมธาตุเจดีย์ โดยสร้างขึ้นเป็นดอกไม้ ประกอบด้วยของมีค่าสูงตามประเพณีความเชื่อสมัยโบราณ ได้แก่ แก้ว แหวน เงิน ทอง บรรจุอยู่ภายในช่องโพรงของกรวยและขอบ เพื่อถวายสักการะเป็นพุทธบูชา ณ บริเวณส่วนปลายของปัลลียอดพระบรมธาตุเจดีย์

วัฒนธรรมการบูชาพระบรมธาตุเป็นแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วภาคใต้ที่จะนำเครื่องสักการะมาถวาย ในอดีตนั้น สิ่งของที่พุทธศาสนิกชนนำมาถวายพระบรมธาตุเป็นพุทธบูชา มี ๖ ประเภท ดังนี้

* ข้อมูลจาก **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๙** จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ๒๕๔๒.

๑. ดอกไม้เงินดอกไม้ทองและต้นไม้เงินต้นไม้ทอง
๒. สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อของชาวภาคใต้ เช่น รูปเรือจำลอง ต้นข้าวทำด้วยเงินทอง เป็นต้น
๓. ปูนูนียัตถุ มงคลวัตถุและเครื่องรางของขลัง เช่น พระพิมพ์ พระพุทธรูปจำลอง พระธรรม คัมภีร์ พระเครื่อง เป็นต้น
๔. เครื่องมือเครื่องใช้และถนิมพิมาภรณ์ เช่น ถ้วย โถ โอ ขาม เขียน หมาก เข็มขัด แหวน ตุ่มหู กำไล เป็นต้น
๕. ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ เช่น งานแกะสลัก เครื่องถม เครื่องมุก หรือ สิ่งของที่หายากมีเพียงชิ้นเดียวเท่านั้น
๖. สิ่งของที่แปลกมหัศจรรย์ที่ชาวบ้านคิดว่ามีอำนาจเร้นลับ เก็บไว้ในบ้าน ไม่ได้ต้องนำมาเก็บไว้ที่วัด เช่น เขี้ยวสัตว์ อาวุธที่มีประวัติไม่ติมาก่อน เป็นต้น

ปัจจุบันการบูชาพระบรมธาตุของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะชาวภาคใต้ยังคงมีอยู่ต่อเนื่องโดยเฉพาะประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ คือการนำผ้าพันรอบรอบฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์นันทมกระทำในวันวิสาขบูชาและวันมาฆบูชา ผ้าที่ใช้พันแต่เดิมใช้ผ้าพระบฏ ปัจจุบันใช้ผ้าสีขาว สีแดง หรือสีเหลือง

การบูชาพระบรมธาตุทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาอย่างแน่นแฟ้น และเกิดความสำนึกผูกพันในการที่จะทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พุทธศาสนิกชนเตรียมแห่ผ้าขึ้นธาตุ

การแห่ผ้าขึ้นธาตุ

เดินเวียนรอบองค์พระธาตุดุสิต

การสื่อสารโทรคมนาคม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

วรารณ จิวชัยศักดิ์[‡]

การสื่อสารมวลชนในประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงปัจจุบัน กิจกรรมการสื่อสารโทรคมนาคมของไทยมีความเจริญก้าวหน้าจนเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วและเข้าถึงสังคมได้ในวงกว้าง ส่งผลให้รัฐบาลสามารถดำเนินนโยบายในการปกครองประเทศได้อย่างราบรื่น แลกเปลี่ยนข่าวสารกับต่างประเทศได้อย่างรวดเร็ว และพระองค์ยังใช้เครื่องมือสื่อสารในการสื่อสารพระราชดำริของพระองค์ในการปกครองประเทศและสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศอื่นๆ

นอกจากนี้พระองค์ยังใช้งานพระราชนิพนธ์ในการถ่ายทอดทัศนคติและเป็นสื่อกลางระหว่างพระองค์กับประชาชนอีกด้วย พระองค์ทรงเลือกงานวรรณกรรมเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการเผยแพร่พระราชดำริ เพื่อปลูกใจให้คนไทยมีความรู้สึกชาตินิยมและตระหนักถึงผลร้ายที่จะเกิดจากการเสื่อมสลายของสถาบันทั้งสาม งานพระราชนิพนธ์ของพระองค์จึงเน้นในเรื่องของชาตินิยมและความรักชาติ ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้น ๆ โดยพระองค์ทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และใช้นามแฝงในการโต้ตอบกับประชาชน

[‡] สรุปลความจาก วรารณ จิวชัยศักดิ์ การสื่อสารโทรคมนาคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน วารสารไทยศึกษาปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม ๒๕๕๔-มกราคม ๒๕๕๖): ๑-๒๔.

การพัฒนาการสื่อสารและโทรคมนาคมในรัชกาลที่ ๖ ได้แก่ จัดตั้งกระทรวงคมนาคม ซึ่งพระองค์ให้ความสำคัญกับการจ้างคนไทยมาทำงานแทนชาวต่างประเทศ เพื่อให้ความลับทางราชการของไทยรั่วไหล จึงส่งนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษเพื่อกลับมารับราชการและขยายที่ทำการไปรษณีย์ให้มีจำนวนมากขึ้น มีการบัญญัติศัพท์ไปรษณีย์เป็นภาษาไทย การนำรถยนต์และรถไฟมาใช้ในการขนส่งไปรษณีย์ มีการส่งไปรษณีย์ทางอากาศเพื่อย่นระยะเวลาให้รวดเร็วจัดทำรหัสสัญญาณโทรเลขเป็นภาษาไทย ตัดตั้งวิทยุโทรเลขและขยายกิจการโทรศัพท์สาธารณะ

การสื่อสารมีความสำคัญอย่างเด่นชัดในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ ที่ประเทศไทยเข้าร่วมกับฝ่ายพันธมิตรโดยมีการกำหนดกติกาการสื่อสารอย่างเคร่งครัดเพื่อไม่ให้ข้าวมุสลิมรั่วไหลและเอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายพันธมิตร หลังจากฝ่ายพันธมิตรชนะสงคราม ประเทศไทยได้รับการยอมรับจากนานาประเทศมากขึ้นซึ่งส่งผลดีต่อประเทศเป็นอย่างมาก กิจการของกรมไปรษณีย์โทรเลขขยายตัวและมีความทันสมัยมากขึ้น รวมไปถึงการคมนาคมเช่น ทางรถไฟหลวง กิจการวิทยุโทรเลขและกิจการโทรศัพท์ก็มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นจากการลงทุนของชาวต่างชาติ และมีการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารอีกด้วย

สรุปได้ว่าการสื่อสารและการโทรคมนาคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมากทั้งองค์กรและบุคลากรพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการสื่อสาร รวมทั้งใช้วรรณกรรมเป็นสื่อ ทำให้ประเทศก้าวเข้าสู่สังคมนานาชาติ นับว่าเป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยเป็นอย่างมาก